
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

KÉPEK ÉS HANGULATOK A FEKETE KÖRIS CSÜNDES VÁROSÁRÓL

A csönd városa. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1982.

„Kanizsa a csönd szép városa hangos időkben” — írta a városról 1955-ben Gál László, és nem tudni, Esztergomi Iván 1933-ban írt Csöndvárosának címét viszi-e némi átalakítással tovább, vagy attól függetlenül érzett rá erre kissé komor (a csendhez képest) magánhangzójában is tájainkat idéző szóra. Mindenesetre a csönd Kanizsa jelleképévé, színvonalmájává vált az elmúlt fél évszázadban, és *A csönd városa* címmel indult útjára egy könyv, amely több megrekedt előmunkálalat után arra vállalkozott, hogy egyszerre mutatja be Kanizsát a kanizsaiaknak és a messzebb világnak, ragadja meg önmagában és helyezi a kisebb-nagyobb környezet szerves összefüggéseibe a várost, és érzékelteti Kanizsa és dédelgetett intézménye, az Írórtábor (Koncz István, az egyik szerkesztő szerint nem mindig ideális) szimbiózisát.

Ez a szerteágazóság szabta meg *A csönd városának* koncepcióját, vagy úgy is mondhatnánk, feszítette túl és szét szerkezetét.

Hogy lehet egy városról egyszerre önmagának és a világnak is portrét festeni, múltjáról, jelenéről a monográfia teljességére emlékeztető komolysággal, a szép szó meghittségével és játékoságával szólni úgy, hogy a terjedelem szabta részek az egészet tükrözzék? Ennek a kiadványnak a receptje szerint valamilyen, a tájat és az embert, az itt élőket és az ide látogatót egybeötvöző jelképpel, mint amilyen a kanizsai Népkert időtlenséggé lényegült fekete körise, amely a könyvben újra és újra megjelenve, látvány- és látomásszerű ritmust teremt, vagy a napfényt idéző hársvirág és őszidéző gesztenye. Vegyük ehhez a gazdag, önálló életre kelő, sokrétű üzenetet hordozó képanyagot és valamilyen szubjektív együttlátását, összegezését a valóságban ridegen elkülönülő dolgoknak, részleteknek. Amint Koncz István kifejezi költői ihletettségu utószavában, keressünk ezen a tájon, ezen a helyen valami, az Altamira barlangjában található rajzokhoz hasonlatosat, ami a tájban az embert, az emberben a tájat láttatja. „És Kanizsa — teszi fel a kérdést —, mint hajdan Ad-

tamira barlangja, falaiba fogadta-e a képeket, amiket az átutazó emberiség e szorongó követei a végtelen idő egy pillanatában üzenetként a városka nimbusza köré rajzoltak?”

Maradjunk huzamosabban a barlang-képek szimbólumánál és a recept-nél! Csak az átutazó emberiség követeinek rajzait keressük-e, és egyáltalán keressünk-e, vagy alkossunk is valamit mi magunk az ünnepélyes alkalomra? Hát a való világot milyen objektivitással képezzük le a falakon?

Beszéljünk mármost mindenről tárgyilagosan:

A kötet — Vuković Milannak magyar nyelvre nem a legszerencsésében lefordított bevezetése utáni — fő része öt nagyobb fejezetre oszlik. Ezek a *Kanizsa múltjából*, *A mai Kanizsa*, *Irodalmi szemelvények*, *Az irói (I) táborozás harminc esztendeje*, *Irók a kanizsai író táborozásról* címet viselik.

A Kanizsa múltjáról szóló fejezetben az objektív, tudományos hangvétel *Dobos János* történeti összefoglalása képviseli, amely, ritka kivételként, erre az alkalomra írt tanulmány, bár közvetlen előzményének tekinthető Kanizsának a *Znamenitost i lepote Vojvodine* c. kiadványban található, a szerző nevéhez fűződő bemutatása. Ugyanakkor több is annál, régészeti anyagában is, a XVIII. századi magyar betelepülésekre vonatkozó újabb kutatásainak, Kanizsa középkori lakosságára vonatkozó adatoknak az ismertetésben, a hajdani földvár és Kanizsa település lokalizációjára utaló feltételezéseiben stb. Ez a történeti összefoglaló erőteljesen képvisel egy koncepciót, amelyre a kötet egésze éppen csak kacsingat, és amely a készülő kanizsai monográfia (és bármely községi monográfia) sarkalatos kérdése is: a községen mint tájegységben belül kihangsúlyozza ugyan Kanizsa központi szerepét, de a tájegység történelmét egységében is, minden kis településre vonatkozóan is be tudja mutatni, így mentesül a lokálpatriotizmus esetleges vádjától. Sajnos, a könyv többi szerkezeti elemében ez az egyensúly ritkán van jelen.

A fejezet másik írása Esztergomi Iváné, amelyről már szóltunk. A Csöndváros ragyogó, többszörösen dokumentumértékű újságcikk, Kanizsa festői erejű megidézése, csupán textológiai átfésülése hagy némi kívánnivalót, amint azt a *Bednárz Károly* néhai főkéntész neve helyett írt *Pednárz* bizonyítja.

Ennyi a város múltjáról, és ez igen kevés. Csak sajnálhatjuk, hogy so sem esett a Munkásegyetem udvarán Szekeres Lászlóék által végzett avar temető feltárásáról, a község földrajzi arculatáról, címszerűen sem merült fel *Appel Ede* egykori Kanizsa-monográfiája, *Kniezsa István és Melich János*, a két kiváló nyelvész Kanizsa nevééről írt tanulmánya (amelyek támpontot adhattak volna a történeti összefoglalásban található, nyelvészetileg kissé bizonytalan fejtegetéseknek is). Egyetlenegy sem került be a *Magyar Szóban*, a *Tiszavidékben* Kanizsáról írt történeti cikkekéből,

és sorolhatnánk még... például a *Rákóczi Ferenc* emlékirataiban szépen leírt martonosi várat.

A mai Kanizsa fejezetet három tanulmány képezi: *Radivoj Petrićnek* A község társadalmi-gazdasági fejlődése c. statisztikai összefoglalása és *Szöllősy Vágó László*, illetve *Purger Tibor* írása. Műfajukat mehezen lehetne meghatározni. Az előbbi a gazdasági fejlődéssel, vállalatokkal, örvendetes módon a Kanizsán kívüli településekkel is foglalkozik, ha nem is arányosan (szó esett a horgosi paprikáról, de semmi az adorjáni dohánytermesztésről), valamint a települések egykori és mai művelődési életéről, a terjedelemhez képest igen jó áttekintéssel.

Karcolatszerű, publicisztikai oldottságú *Purger Tibor* írása is, amely, az előzőhöz hasonlóan, gazdasági kérdésekkel is foglalkozik. A városközpont légkörét a látványnak szólóan idézve, ő is jelképeket kutat, amelyek egyértelműen Kanizsát idézik, és végre olyan témát érint, ami szenvedélyesen érdekli a helybelieket: a városkép gyökeres és drasztikus átalakítását. Erre a kanizsaiak jóval nagyobb aggodalommal tekintenek, mint az ideérkezők, és szomorúan szemlélik az érintetlen természet utolsó területeinek pusztulását. Ezt a hangot üti meg *Koncz István* Itt erdő volt című verse is a kötet más részében. Olyan problémára tapint tehát a szerző, amely az egész látványosságban, a múlt emlékeiben szegény Vajdaság méreteiben is felvethető: „A meglevő atmoszférát egyszerű szétzúzni, míg újat teremteni jóval nehezebb.” Arról van tehát kissé tréfásan szó, hogy addig szépítük Mariskát, míg végül Juliska lesz belőle.

Valahol itt kellett volna szót ejteni a felölelt terület *néprajzaról*, amely egy közösség önismeretét, világképét, legbensőbb önkifejezését hordozza, de erről nemhogy egy sor, de egy kép sem került a kiadványba. Pedig mennyi hálás lehetőség lett volna. A mindenkori Kanizsának, Adorjánának, Horgosnak legalább olyan jellemző kifejezője a napsugaras házoromzat, a népi ihletésű, ún. bagolyfejes intarziás ajtó, mint egy szecessziós, cifrára vakolt épület. Horgosról, Kanizsáról, Adorjánról nem egy nyelvjárási, néprajzi cikk jelent meg már a múlt században (az adorjáni vízimalomról) és később is, például a *Kalangyában* (a horgosi lakodalom, a kanizsai gyermekjátékok, életforduléhoz kötött szokások).

Gazdag, színpompás anyagot tartalmaz az Irodalmi szemelvények fejezet. Csuka Zoltán híres kanizsai versével indul a Kanizsához, a Tiszához fűződő, soknyelvű termést összefogó versek, prózai alkotások sorozata (Todor Manojlović, Fehér Ferenc, Enver Gjerqeku, Pap József, Franče Filipič, Koncz István, Giacomo Scotti, Miloš Crnjanski, Domonkos István, Tolnai Ottó, Mihál Duga és mások művei. Amüt megjegyezhetünk, csak annyi, hogy ebben a fejezetben is egész korszakok, tárgyikörök maradtak érintetlenek. Vegyük például a korábbi kanizsai származású írókat. Közülük egyet *Urbán János* is megemlít Az írótaborról az írótaborban című írásában, Nancsich Tóbiást, illetve írói álnevén *Ozoray*

Árpádot, de többen vannak: *Kanizsai* (Csuka) *Ferenc*, aki részben Kanizsán játszódo regényt is írt a múlt században (*Az apja fia*), de a szabadkai lapok újságírójaként is dolgozott; a munkásmozgalmi témákkal foglalkozó *Palotás Imrét*, a regényíró, *Szatmári Sándort* is említhetnénk. Sajnálhatjuk, hogy legalább egy részlet nem került be *Csáth Géza* Bácska c. napló formájú elbeszéléséből, amely a századforduló Kanizsájának dalárdás, boros, mulatozós életét eleveníti meg.

Leggazdagabb és legteljesebb a kanizsai írótábor harminc évét felölelő két fejezet, amelyből plasztikusan elevenednek meg a harminc alkalom fő és kísérő rendezvényei, a mindenkori gondok, a város és a község életével való összefonódottság, az utóbbi években kibontakozó kanizsai képzőművészeti tevékenység. Itt sorjáznak az írótábor értekezleteinek vitatémái, az írótársak méltatásai. Talán méltányos lett volna ennek a bőseges, többnyire az újságokban, folyóiratokban szerteszéjjel megjelenő anyag összegyűjtéséről, rendszerezéséről is néhány szót ejteni.

A kötetet a szerzőkre vonatkozó, valószínűleg sok munkát igénylő jegyzetek zárják.

Még egyszer kell szólnunk a könyv képanyagáról, amely önmagában is értékessé teszi ezt a kiadványt. Hosszú évtizedeken át őrizgetett fényképek kerültek elő, és váltak most közkinccsé, megőrkítve a visszahozhatatlan alkalmakat, pillanatokot, már sehol sincs házakat, utcarészleteket: Tito kanizsai látogatását, az 1911-ben világversenyt nyert tűzoltókat, a főtéren levő egykori piacot, a tüköryári munkásnöket, az úgynevezett Tükörfürdőt, a néhai pontonhidat, az első szabad május elseje felvonulót, az 1932. évi nagy árvizet, a Tiszának egész más arculatot adó homokzátonyokat, a porondokat, a nagy tájegységek panorámáit, pecséteteket, színházi előadásokat, az írótáborok eseményeit.

Nem kevésbé értékes a kötet képzőművészeti anyaga, amely részben a kanizsai festők, grafikusok alkotásaiból nyújt válogatást, részben pedig a vajdasági (esetenként Kanizsához semmilyen vonatkozásban nem kötődő) képzőművészek műveiből.

Térjünk még egy mondat erejéig vissza a barlang-képek jelképéhez: mind kiváló, de több, pontosabban többfajta kellett volna, és ne csak találni kívánjuk, hanem alkotni is.

PAPP György